

Rapport & fördjupning

LSS-Omsorgsprogram för Medborgerlig Samling

Antaget 2026-04-18

Bearbetning och sammanställning av LSS-Omsorgsprogram
Av Elisabeth Landgren för Medborgerlig Samling 2026-07-19

Rapport

LSS-omsorgsprogram

Medborgerlig Samlings ideologiska skärpa fokuserar på att identifiera systemfel, slopa onödig byråkrati och säkerställa kostnadseffektivitet. Vår strävan efter ekonomiskt ansvarstagande ska aldrig drabba den enskilde negativt. Tvärtom handlar kostnadseffektivitet om att rensa bort administrativa omvägar och onödiga utgifter. Det är vårt genuina patos för de LSS-berättigade som driver oss, och det är utifrån det engagemang som denna rapport presenteras.

1. Inledning och problemformulering

Dagens LSS-system är konstruerat på ett sätt som i praktiken garanterar felaktigheter, komplikationer och ineffektivitet. Denna rapports utgångspunkt är en direkt fråga till de ansvariga i regering och riksdag: Hur kan ni undgå att rätta till de genomgripande brister som finns inom LSS?

Det är uppenbart att utvecklingen har kört fast. Karriärpolitiker, fackförbund och vårdorganisationer verkar betrakta problemen som olösliga. Några nya visioner presenteras sällan; standardsvaret blir nästan alltid fler utredningar eller höjda anslag. Men det är själva den byråkratiska strukturen som är felaktig. Systemet har förvandlats till en gordisk knut som de etablerade aktörerna inte förmår att lösa upp.

Medborgerlig Samling väljer en annan väg. Vi har samlat yrkeskunniga personer från systemets samtliga delar för att arbeta mot ett gemensamt mål. De resultat som vanliga statliga utredningar levererar imponerar föga. Rapporterna är ofta skeva och obrukbara på grund av en utbredd kompetenstorka, vilket får svåra konsekvenser för dem som är i behov av LSS.

Vår arbetsgrupp har arbetat metodiskt med felsökning och fokuserat helt på konkreta lösningar. Målet är att presentera reformer som höjer kvaliteten, samtidigt som de är ekonomiskt ansvarsfulla. Medborgerlig Samling står för frihet, trygghet och framtidstro för alla människor – vilket självklart inkluderar dem som är i behov av LSS. Därför krävs en pragmatisk omstart av systemet där vi optimerar kärnan och gör ett omtag för att få slut på allt onödigt krångel.

Den historiska urholkningen av LSS (2008–2016)

Inskränkningarna av LSS skedde inte över en natt, utan genom en serie domstolsbeslut och politiska direktiv under en tioårsperiod:

- **2009:** Regeringsrättens dom om "integritetsnära behov". Detta blev startskottet för en betydligt striktare bedömning. Högsta förvaltningsdomstolen slog fast att endast de allra mest integritetsnära delarna av de grundläggande behoven ska räknas minut för minut. Att föra maten till munnen gav rätt till assistanstid, men inte att laga den. Detta förändrade radikalt hur Försäkringskassan beräknade tid.
- **2015–2016:** Regeringens regleringsbrev och ytterligare domar. År 2016 gav den dåvarande **S/MP-regeringen ett hårt kritiserat direktiv** i regleringsbrevet till Försäkringskassan med uppdraget att "bryta utvecklingen av antalet timmar" inom assistansen. Samma år slog domstolar fast att tid mellan olika insatser inte längre skulle räknas. Resultatet blev katastrofalt. Andelen avslag på nyansökningar klev över 80 procent. Tusentals personer förlorade sin statliga assistansersättning helt och hållet och vältrades över på kommunerna.
- **2018 och framåt:** Kommunala neddragningar. När Försäkringskassan drog in den statliga assistansen tvingades kommunerna ta över ansvaret via kommunal LSS. Detta skapade enorma underskott lokalt. Följden blev att kommunerna i sin tur började avslå andra kritiska LSS-insatser, såsom ledsagarservice och LSS-boenden, vilket både Socialstyrelsen och Justitieombudsmannen (JO) har slagit larm om upprepade gånger.

2. Rapportens uppbyggnad

Rapporten är uppdelad i två delar. Den första delen belyser vår arbetsgrupps kartläggning av befintliga problem och deras ursprung. Problematiken analyseras utifrån flera perspektiv. Totalt identifierar vi sju centrala grupperingar vars roller och samverkan är avgörande för att möjliggöra en fungerande LSS-verksamhet. I del två presenterar vi våra konkreta lösningar för en total omstart av LSS.

3. Kartläggning, systemets sju grupperingar

1. Den LSS-berättigade

Lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS) är oumbärlig för många medborgare. Samtidigt brister samhället i dag gällande både kunskap och förmåga att säkerställa lagens faktiska syfte. De människor som har de svåraste förutsättningarna drabbas hårdast av stelbenta beslut.

I dag tvingas enskilda driva omfattande rättsliga processer för att få sin lagstadgade rätt tillgodosedd. Ett överklagande vandrar ofta genom tre instanser: Förvaltningsrätten, Kammarrätten och slutligen Högsta förvaltningsdomstolen. Detta skapar en enorm otrygghet. Att antalet avslag har ökat markant står i skarp kontrast till förvaltningslagens krav på myndigheters serviceskyldighet.

Statistik och juridisk expertis

Försäkringskassans egna rapporter visar att andelen avslag på nyansökningar om statlig assistansersättning har ökat dramatiskt – från 27 procent år 2002 till runt 77 procent år 2022. Det innebär att nästan åtta av tio som söker nekas stöd. Det finns dessutom stora regionala skillnader. När det gäller de kommunala LSS-insatserna avslås över 50 procent av ansökningarna i vissa kommuner.

Denna utveckling har gjort att många tvingas anlita privata jurister. Att juristbyråer ofta kan visa upp en beviljandegrad på 80–90 procent beror delvis på att de gör en förhandsbedömning och sällar bort fall som helt saknar juridiska förutsättningar. Men för den som har ett reellt behov är experthjälp ofta avgörande. Juristen hjälper till med tre kritiska faktorer:

1. **Kvalitetssäkring:** Att se till att läkarutlåtanden och ADL-bedömningar (aktiviteter i dagliga livet) uppfyller lagens strikta krav.
2. **Tidsberäkning:** Att minutiöst bryta ner behoven i minuter och timmar utifrån gällande rättspraxis.
3. **Rättstillämpning:** Att formulera ansökan strikt utifrån lagtext, förarbeten och de senaste domarna.

Utan denna expertis stoppar byråkratiska hinder ofta LSS-stödet för människor som både behöver och har rätt till det.

Hård internationell kritik från FN

FN har i återkommande granskningar, senast i en omfattande rapport från 2024 via kommittén för rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD), riktat hård kritik mot den svenska staten. FN menar att tillämpningen av LSS har urholkats och bryter mot Funktionsrättskonventionen. Kritiken fokuserar på följande områden:

- **Strängare bedömningar:** Runt 1 500 personer förlorade sin assistans mellan 2015 och 2022, vilket har lett till ökat anhörigberoende och social isolering.

- **Åldersgränser:** Kommittén kritiserar att personer som passerat den riktålder för pension som är fastställd till 66 år inte kan ansöka om ny assistans. Detta skapar en orimlig åldersdiskriminering vid exempelvis förvärvade hjärnskador.
- **Medicinsk byråkrati:** Bedömningarna har blivit alltför tekniska och medicinska, vilket skadar rättssäkerheten och gör det svårt för den enskilde att utkräva sin rätt.
- **Institutionstendenser:** Bristande stöd riskerar att driva utvecklingen bakåt mot ofrivilliga, institutionsliknande boendemiljöer och minskad självständighet.

2. Den personliga assistenten

Den personliga assistenten är en grundförutsättning för att omsorgen ska kunna fungera. Medborgerlig Samling menar att vi måste lösa de strukturella problemen kring yrket. Andra partier pratar gärna, men har inte presenterat några konkreta lösningar. För att stoppa personalflykten krävs anställningstrygghet och skäliga löner. Det är en självklarhet på resten av arbetsmarknaden, men för de personliga assistenterna har det gjorts undantag i de kollektivavtal facket förhandlat fram. Om den svenska modellen står i vägen för anständiga villkor i denna sektor är det modellen det är fel på.

Kompetensbrist och språkkrav

Hela omsorgssektorn dras med en omfattande kompetensbrist och hög personalomsättning. När det är svårt att hitta personal tvingas arbetsgivare ibland sänka kraven på formell utbildning och språkkunskaper. Det är en orimlig men beklaglig verklighet.

Inom LSS räcker det sällan med enbart vardagssvenska. Många brukare saknar talat språk och använder alternativ och kompletterande kommunikation, AKK, teckenspråk eller bildstöd. För att personalen ska kunna tolka subtila signaler och förhindra missförstånd krävs en mycket hög språklig och kommunikativ kompetens.

Historiskt låg löneutveckling och obekväma arbetstider gör att yrket har svårt att konkurrera om arbetskraften. Medborgerlig Samling är beredda att axla ansvaret för att lösa upp denna knut. Vi lyssnar på assistenternas egna krav: högre lön, bättre arbetsmiljö, tydliga karriärvägar och trygga anställningsvillkor.

3. Samordnaren - arbetsledaren

Samordnaren - arbetsledaren har en nyckelroll för att få vardagen att fungera – alltifrån att strukturera träning och hälsa till att säkerställa att den dagliga sociala dokumentationen sköts korrekt. I dag varierar både arbetsuppgifter och löner kraftigt mellan olika företag och kommuner. För att höja kvaliteten på stödet måste även denna yrkesroll ges tydliga karriärvägar och förbättrade anställningsvillkor.

4. Kundansvarig

Kundansvarig bär det formella ansvaret för den juridiska och administrativa tryggheten. Det handlar om att säkerställa att genomförandeplaner och lagstadgade daganteckningar sköts korrekt. På grund av det höga antalet avslag tvingas anordnare i dag anställa allt fler renodlade jurister. Även om det övergripande ansvaret för rekrytering, personal och bemanning ligger här, delegeras de operativa delarna ofta till samordnaren ute i verksamheten.

5. Anordnare: Kommunen och assistansföretagen

Både kommunen och de privata assistansföretagen fungerar som anordnare, men deras skyldigheter skiljer sig åt. Kommunen har ett unikt myndighetsansvar och bär det yttersta lagstadgade ansvaret för att LSS efterlevs i området. För den enskilde är kommunens viktigaste roll att vara en neutral, långsiktig garant för att individens rättigheter tillgodoses.

6. Politikerna, riksdag och kommun

- Riksdag och regering beslutar om ramlagstiftningen, sätter schablonbeloppet (timersättningen) för den statliga assistansersättningen och styr de kontrollerande myndigheterna, såsom Inspektionen för vård och omsorg (IVO) och Socialstyrelsen. Under 2026 ligger ett stort nationellt fokus på att ge IVO skarpare verktyg för att motverka fusk och välfärdsbrottslighet.
- Kommunpolitikerna de förtroendevalda i vård- och omsorgsnämnden ansvarar för den praktiska driften och fördelar skattepengarna till boenden, daglig verksamhet och ledsagning.

Viktig princip: LSS är en rättighetslag. Politikerna får aldrig använda en stram budget som ursäkt för att neka lagstadgat stöd, och de får aldrig ägna sig åt ministerstyre genom att påverka enskilda ärenden.

7. Tjänstemännen

- **Statliga tjänstemän** i Regeringskansliet gör grovjobbet i utredningarna, skriver direktiv, sammanställer remissvar och författar den lagtext samt de regleringsbrev som styr myndigheterna.
- **Kommunala tjänstemän** (LSS-handläggarna) är de som möter medborgarna i vardagen, utreder de faktiska behoven på lokal nivå och fattar de operativa besluten.

Lösningar del II

En total omstart för LSS

Genom vår arbetsgrupps breda kompetens och genom att analysera expertrapporter från brukarorganisationer samt rättslig och ekonomisk forskning, har vi ritat en ny karta för LSS. Målet är att återgå till lagens ursprungliga tanke från 1993, att ge människor med omfattande funktionsnedsättningar förutsättningar att leva som andra, men anpassat efter dagens samhälle.

LSS i ett internationellt perspektiv

I Europa har cirka 33 länder liknande stödsystem. I länder som Italien, Spanien och Grekland är lagstiftningen utformad så att familjen har det primära vårdansvaret, och staten kliver bara in med mindre ekonomiska bidrag om familjen absolut inte klarar av det.

Utanför Europa har Australien ett av världens mest omtalade system: *National Disability Insurance Scheme* (NDIS). Det är ett nationellt försäkringssystem där individen får en skräddarsydd plan och en budget för att köpa assistans, boendestöd och terapi. Skillnaden mot Sverige är att NDIS fungerar som en marknadsplats och styrs centralt av en statlig myndighet, vilket tar bort uppdelningen mellan stat och kommun. Vi är intresserade av att på sikt fördjupa oss i denna struktur.

Nedanstående fempunktsplan är vårt konkreta förslag på hur en omstart av LSS bör utformas.

Fempunktsplan för reformering av LSS

1. Förstatliga hela LSS

I dag är ansvaret splittrat mellan Försäkringskassan och landets 290 kommuner. Det skapar svåra gränsdragningsproblem, dyra domstolsprocesser och en oacceptabel ojämlikhet där bostadsorten avgör stödet.

- **Åtgärd:** Staten tar över det fulla ekonomiska och juridiska ansvaret för samtliga LSS-insatser – inklusive boenden, ledsagning och daglig verksamhet. En ny central aktör, *Omsorgsmyndigheten*, inrättas för att styra systemet. Ackrediterade företag kan därefter upphandlas för att driva verksamheten vidare, vilket samtidigt möjliggör en effektiv gallring av oseriösa aktörer.
- **Resultat:** Rättssäkerheten ökar, kommunernas budgetar avlastas och reglerna blir identiska över hela landet.

2. Skrota minuträkningen – inför en funktionell helhetsbedömning

Det nuvarande systemet, där handläggare klockar toalettbesök och måltider, är ovärdigt, byråkratiskt och psykologiskt nedbrytande.

- **Åtgärd:** Minuträkningen ersätts av en helhetsbedömning baserad på individens faktiska funktionsförmåga och livssituation, strukturerat efter WHO:s internationella klassifikation (ICF). Om en person inte kan klä sig eller sköta sin hygien självständigt, beviljas ett tidsblock som täcker hela dagen utan att enskilda moment klockas.
- **Resultat:** Handläggarna kan fokusera på kvalitet istället för tidtagning, och individen slipper misstänkliggöras.

3. Gör LSS-yrket till högstatusjobb

Världens bästa lagstiftning är värdelös utan personal. Kompetenskrisen beror på eftersläpande löner och otrygga anställningsformer.

- **Åtgärd:** Timersättningen (schablonbeloppet) indexeras automatiskt mot den allmänna löneutvecklingen. Specialistutbildningar inom exempelvis autism eller teckenspråk ska kunna genomföras på arbetstid. Staten garanterar dessutom en omställningsfond som säkrar personalens trygghet om en brukare flyttar eller avlider.
- **Resultat:** LSS-sektorn blir en attraktiv karriärväg för välutbildade undersköterskor, stödpedagoger och assistenter.

4. Modernisera insatserna för 2020-talet

LSS skrevs 1993. Samhället och behoven har förändrats fundamentalt, inte minst för personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar (NPF).

- **Åtgärd:** Vi inför en ny, flexibel insats för kognitivt och digitalt stöd till personer som behöver guidning för att navigera i ett digitaliserat samhälle. Vi bygger bort bostadsbristen genom statliga subventioner för smarta, arkitektoniskt integrerade LSS-boenden och gör ledsagarservice till en stark, obligatorisk rättighet för att bryta isoleringen för exempelvis synskadade.

5. Smart och automatiserad fuskbekämpning

Det går inte att blunda för att miljarder har rullat ut till kriminella nätverk genom assistansfusk, vilket skadar lagens legitimitet. Lösningen är dock inte att misstänkliggöra brukare med ständiga hembesök.

- **Åtgärd:** Kontrollen flyttas från den enskilde individen till anordnarens ekonomiska flöden. Vi inför automatiserad datadelning i realtid mellan Skatteverket, Bankgirot och Försäkringskassan för att direkt upptäcka skalbolag och dubbelutbetalningar. Samkörning av personnummer och bankkonton ska kunna ske vid misstanke om brott, och kraven för företagets ackreditering skärps kraftigt.
- **Resultat:** Kriminella aktörer stryps ekonomiskt i ett tidigt skede, medan den enskilde brukaren lämnas i fred.

Sammanfattning

Omsorgsmyndighetens roll och struktur

En omstart av LSS handlar inte om att kasta mer pengar på ett trasigt system. Det handlar om att flytta resurserna från administrativ kontroll och juridiska processer till faktisk livskvalitet och skäliga löner. Systemet ska finnas till för människan – inte tvärtom.

Grundidé och ansökningsprocess

- **Proaktivt arbetssätt:** Den sökande ska inte behöva driva processen själv. Vid en konstaterad skada eller funktionsvariation (via exempelvis BVC eller en strokeenhet) skrivs ärendet fram direkt till myndigheten, som sedan kontaktar den enskilde.
- **Samverkan och snabbhet:** Expertteamets undersökning ligger till grund för beslutet. Ansökan och bedömning sker vid ett och samma besök i linje med förvaltningslagens intentioner om snabb handläggning.
- **Samlat beslut:** Personkrets, rätt till insatser, stödets omfattning och ekonomisk ersättning samlas i ett och samma flexibla förvaltningsbeslut som kan anpassas över tid.

Utformning och mandat

- **Struktur:** En nationell myndighet med regionala beslutsenheter och central rättslig styrning för att garantera likformighet. Den praktiska driften sker fortfarande lokalt via kommuner eller assistansföretag.
- **Exklusiv behörighet:** Myndigheten har ensamrätt att fatta bindande beslut om LSS och ersättning. Kommunerna förlorar sin beslutanderätt i dessa delar. Detta förväntas minska behovet av domstolsprocesser drastiskt tack vare den tidiga samverkan.

Lagändringar och finansiering

- **Reformer:** Genomförandet kräver omfattande förändringar i LSS, socialförsäkringsbalken samt förvaltnings- och kommunalrättslig lagstiftning.
- **Finansiering:** Systemet finansieras antingen helt statligt eller genom en kommunal medfinansiering i form av en självrisk eller ett fastställt kostnadstak per ärende.

Analys av reformen

Fördelar	Nackdelar
• Ökad rättssäkerhet och slut på regionala skillnader mellan kommuner. • Inga dubbelprövningar eller glapp mellan olika myndighetsbeslut. • Enklare för individen som slipper anlita dyra jurister.	• Risk för en ökad statlig restriktivitet och minskad lokal flexibilitet. • Betydande omställningskostnader under själva genomförandefasen. • Kräver stora och komplexa lagändringar.

Framtida roll som kunskapsnav och kontrollorgan

För att Omsorgsmyndigheten ska lyckas krävs en stark förankring i lagen så att Omsorgsmyndigheten inte förvandlas till ett statligt besparingsverktyg. Myndigheten ska fungera som ett kunskapsnav och ett lärosäte som erbjuder utbildningar för assistenter, anhöriga, företag och politiker. Samtidigt ges myndigheten kraftfulla verktyg och resurser för att effektivt kontrollera verksamheter och stoppa kriminellas fusk inne i vårt allra känsligaste välfärdssystem LSS.

"Låt oss inte glömma de problem som byråkratin har skapat inom LSS – och låt oss visa att vi nu har lärt oss av misstagen."

Eftertext

Det har varit en resa på flera år att komma hit till den punkt där rapporten om LSS-omsorgsprogram för Medborgerlig Samling nu är färdigskriven. Det är med värme i bröstet som jag skriver denna eftertext.

Jag är stolt, glad och tacksam över att ha varit projektledare för den arbetsgrupp som har tagit fram programmet. Med vår djupa och breda kunskap har vi mejslat fram lösningar som är hållbara för de människor vars liv är helt avhängiga av att LSS fungerar fullt ut.

Uppdraget är långt ifrån över. Nu behöver vi driva detta viktiga arbete vidare i valrörelsen 2026. Medborgerlig Samling kommer att stå upp för en omstart av LSS och inrättandet av en Omsorgsmyndighet inom ramen för Omstart Sverige.

Vaxholm 2026-07-19

Elisabeth Landgren *#OmstartLSS #OmstartSverige*